

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา

Development guidelines for sustainable Tourism in Nakhon Ratchasima Province

ภุริต รัชตะภูวรินทร์, พยอ มธรรมบุตร*

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา ประการที่สอง เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา และประการที่สาม เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นต้นหรือข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary) เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยใช้แบบการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource Audit) และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย ตัวแทนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา จากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการ จำนวน 25 คน

ผลการวิจัย พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นของจังหวัดนครราชสีมาที่นึกถึงเป็นอันดับแรก ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ทรัพยากรมหรรรพ เทศกาลและงานประเพณี ได้แก่ มหกรรมกีฬาแข่งขันฟุตบอลและวอลเลย์บอล ทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทรัพยากรบริการ ได้แก่ โรงแรม และรีสอร์ท 2) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า จุดแข็ง คือ ที่ตั้งของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งไม่ห่างจากกรุงเทพมหานคร อีกทั้งมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จุดอ่อนก็คือ การขาดยุทธศาสตร์ด้านการตลาดที่ดี โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว โอกาส คือ การที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่ของโครงการด้านระบบโลจิสติกส์ที่สำคัญของประเทศ อุปสรรค คือ งบประมาณจัดสรรสำหรับการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวไม่เพียงพอ 3) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมีการบูรณาการมิติทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมและจิตใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดนครราชสีมา

ABSTRACT

This research aimed to 1) study tourism resources of Nakhon Ratchasima Province 2) conduct the internal and external SWOT analysis for the development of sustainable tourism of Nakhon Ratchasima Province 3) guideline for developing integrated sustainable tourism in Nakhon Ratchasima Province. In this study, the researcher used Qualitative Research together with Field Research by Community Study tools, Tourism Resources Audit, and In-depth Interview. The sample population totals 25, who come from government, private sectors and population in the tourism area.

According to the research findings, it was found that 1) the first outstanding tourism natural resources of Nakhon Ratchasima Province is Khao-Yai National Park, cultural tourism resources is Phimai Historical Park, the resources of festivals, art, and cultures of tourism in Nakhon Ratchasima Province are football and volleyball match, tourism activity resources is Agro – tourism and the tourism resources in service sectors are hotels and resorts 2) In Terms of SWOT Analysis for developing integrated sustainable tourism in Nakhon Ratchasima Province, it was found that the strength for developing tourism in Nakhon Ratchasima is the location which is not far away from Bangkok and variety of tourism resources such as Natural, Historical, and Cultural Tourism. Meanwhile, the opinion over the weakness for developing tourism in Nakhon Ratchasima Province is The lack of good marketing strategy especially attraction promotional plan. The opportunity in developing tourism in Nakhon Ratchasima Province is that the province is hub of mega logistic projects. The threats in developing tourism in Nakhon Ratchasima Province is insufficiency in budget allocation for supporting tourism from government 3) the research would like to propose the guidelines for developing integrated sustainable tourism in Nakhon Ratchasima Province, suggesting the participation of the four stakeholders: public and private sector, community and tourist as well as the integration of the environmental, economic, social, cultural and spiritual aspects of the sustainable development of Nakhon Ratchasima Province.

Keyword: Guidelines for developing tourism, integrated sustainable tourism in Nakhon Ratchasima Province

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถกระตุ้นให้เกิดการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ อันเป็นการช่วยสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ทุกระดับอาชีพ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) จากการพัฒนาในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โดยเฉพาะข้อผูกพันในการเป็นประชาคมอาเซียน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555, หน้า 72-74) ซึ่งเป็นโอกาสหนึ่งในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นแต่ละจังหวัดในประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจังหวัด ตลอดจนการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้สามารถปรับตัวและพร้อมรับมือจากผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม สามารถสร้างความพึงพอใจ และความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดได้อย่างดี

นครราชสีมา หรือ “โคราช” เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตมากที่สุดซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช (The Khorat Plateau) เป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญของภาคอีสานตอนล่างหรืออีสานใต้ เปรียบเสมือนประตูสู่ภาคอีสาน อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 259 กิโลเมตร และเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555, สื่อบนออนไลน์) อาทิ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านกิจกรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางการบริการ มีชนบทธรรมนิยมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ รวมทั้งสำเนียงภาษาพูดที่ต่างจากคนอีสานอย่างชัดเจน จึงทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาโดดเด่น เจริญเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาเยือนเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี (จังหวัดนครราชสีมา, 2557, สื่อบนออนไลน์)

ดังนั้น เพื่อความพร้อมและเกิดความยั่งยืนทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาภายหลังประเทศไทยกลายเป็นหนึ่งในประชาคมอาเซียน จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับจังหวัด อันเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมีการบูรณาการมิติทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนศึกษาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555, หน้า 72-74)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา
- 2) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา
- 3) เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานการวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาสามารถพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดได้

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งข้อมูลของศักยภาพชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโสหรือผู้ที่คุ้นเคยและอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน ผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ และสมาชิกในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth) เป็นรายบุคคล กับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา เจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน
2. ภาคเอกชน ผู้ประกอบธุรกิจด้านการบริการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว ผู้ประกอบการที่พักอาศัย และผู้ประกอบการด้านคมนาคม
3. ประชาชนท้องถิ่น คือผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตที่เป็นบริเวณที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นต้นหรือข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาจากเอกสาร แผ่นพับ บทสัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงข้อมูลด้านการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว และประเด็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research)
 - 2.1 ผู้วิจัยลงพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาเพื่อทำการศึกษาและตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แบบการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource Audit) ของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 - 2.2 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ประกอบด้วย ตัวแทนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา จากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) กับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน
3. ทำการตรวจสอบสภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) และสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ร่วมกับผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา ด้วยเทคนิค SWOT Analysis
4. สร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification) ตามวิธีการแบบอุปนัย (Induction) และเพื่อให้บทสรุปมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยนำผลสรุปวิจัยไปตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล ตรวจสอบความแตกต่าง และคล้ายคลึงของความคิดเห็นของแต่ละผู้ให้ข้อมูล
5. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา
6. จัดประชุมกลุ่มย่อยสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา เพื่อร่วมพิจารณาร่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา
7. เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

1. ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้
 - 1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เขาแผงม้า วังน้ำเขียว น้ำตกเหวสุวัต น้ำตกเหวนรก น้ำตกผากกล้วยไม้ น้ำตกผากรองแก้ว เขื่อนลำตะคอง เขื่อนลำพระเพลิง (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560)
 - 1.2 ทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ปราสาทหินพนมวัน แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน วัดศาลาลอย วัดบ้านไร่ วิหารหลวงปู่โต หมู่บ้านทอผ้าไหมปักธงชัย ชนม์เงินบ้านประโดก ผัดหมี่โคราช เพล่งโคราช (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560)

1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ เทศกาล และงานประเพณี ได้แก่ มหกรรมกีฬาแข่งขันฟุตบอล วอลเลย์บอล จักรยาน เดิน-วิ่ง มินิมาราธอน งานฉลองวันแห่งชัยชนะท้าวสุรนารี เทศกาลเที่ยวพิมายและแข่งขันเรือยาวประเพณี งานวันผ้าไหม และของดีเมืองปักธงชัย เทศกาลบุญจมาศบานในม่านหมอก ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานวิสาขบูชา-พุทธบารมี มหกรรมดนตรีที่เขาค้อใหญ่-วังน้ำเขียว ประเพณีกินเขาค้อของดีเมืองสูงเนิน (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การ พัฒนาจังหวัด, 2560)

1.4 ทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรฟาร์มโชคชัย ท่องเที่ยวเชิงเกษตรจิมป์ทอมสันฟาร์ม โฮมสเตย์ บ้านปราสาท สวนน้ำ สวนสนุก สวนสัตว์ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย กิจกรรมเดินป่าและส่องสัตว์ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาค้อใหญ่-เขาแผงม้า กิจกรรมช้อปปิ้งห้างสรรพสินค้าชั้นนำ ตลาดเซฟวัน ไนท์บาซาร์ อาร์.เอ็น.ไนท์ ตลาดร้อยปีเมืองย่า กิจกรรมถ่ายภาพ 3 มิติ อาร์ตออฟโคราช (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การ พัฒนาจังหวัด, 2560)

1.5 ทรัพยากรบริการ ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ สถานที่จัดประชุม ร้านอาหารและภัตตาคาร ร้านค้า จำหน่ายสินค้าที่ระลึกและของฝาก ห้างสรรพสินค้าชั้นนำ โรงพยาบาล คลินิก ศูนย์ข้อมูลบริการนักท่องเที่ยว ระบบ สาธารณูปโภค ระบบการคมนาคม (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การ พัฒนาจังหวัด, 2560)

2. ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัด นครราชสีมา

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> ที่ตั้งใกล้เมืองหลวง กรุงเทพมหานคร แหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ตลอดจนมีกิจกรรม การท่องเที่ยวให้เลือกมากมาย มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมทางภาษาเฉพาะตัว อันเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด เป็นแหล่งเพาะปลูก และผลิตวัตถุดิบสินค้าทางการเกษตร ที่สำคัญ มีโรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหารและสปาที่หลากหลาย มีโรงแรม และสถานที่จัดประชุมที่สามารถรองรับ การจัดการประชุมใหญ่ๆ (MICE) ได้ มีศาสนสถานที่มีความสวยงาม และมีชื่อเสียง มีศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า ตลาด และแหล่งซื้อสินค้า ที่หลากหลาย มีศูนย์กีฬาที่ได้มาตรฐาน ครบวงจร 	<ol style="list-style-type: none"> ขาดยุทธศาสตร์ด้านการตลาดที่ดี โดยเฉพาะด้าน การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และเทศกาล ประเพณีที่ขาดความต่อเนื่อง สนามบินอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และไม่ได้เปิด ใช้งานตลอดเวลา ยังขาดมาตรฐานของร้านอาหาร และการบริการ ที่เพียงพอ ขาดหน่วยงานที่คอยให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ที่เพียงพอ ช่องทางเข้าถึงแหล่งข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และ สถานที่ให้บริการยังไม่ทันสมัย และเหมาะกับ นักท่องเที่ยวสมัยใหม่ บุคลากรที่มีความชำนาญด้านการท่องเที่ยว มีไม่เพียงพอ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยระบบขนส่ง สาธารณะค่อนข้างลำบาก ประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวไม่สามารถให้ข้อมูล กับนักท่องเที่ยวได้

โอกาส	อุปสรรค
1. ระบบโลจิสติกส์ เส้นทางรถไฟรางคู่ รถไฟความเร็วสูง และสนามบินแห่งใหม่	1. งบประมาณจัดสรรด้านการสนับสนุน การท่องเที่ยวไม่เพียงพอ
2. มีศักยภาพในการเพาะปลูกพืชพรรณทางการเกษตร อาทิ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง	2. ภาวะเศรษฐกิจที่มีความผันผวนทำให้นักท่องเที่ยวควบคุมค่าใช้จ่าย
3. เป็นพื้นที่ปศุสัตว์ที่สำคัญ อาทิ โคเนื้อ โคนม สุกร ไก่ แพะ แกะ ม้า	3. ปัญหายักรธรรมชาติ อาทิ ภัยแล้ง และ วาตภัย
4. เป็นพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและการแปรรูปอาหารแบบครบวงจร (Food Valley)	4. เสถียรภาพทางการเมืองทำให้ทุกภาคส่วนขาดความเชื่อมั่น ทางด้านการลงทุน
5. การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การเกษตร และ วัฒนธรรมขอม	5. การย้ายฐานการผลิต และการลงทุน ทางด้านอุตสาหกรรม
6. การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และเป็นเจ้าภาพในการจัดมหกรรมกีฬาต่างๆ	6. การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน
7. การเป็นพื้นที่ร่วมซ้อมรบทางอากาศร่วมกับนานาชาติ	7. ความเจริญก้าวหน้าจนทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ ละทิ้งวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น
8. มีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย อาทิ สวนน้ำ พิพิธภัณฑสถานอาหาร และร้านกาแฟ	8. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว แต่ละหน่วยงานยังขาดการประสานงานร่วมกันที่ดี
9. แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและสุขภาพที่แพร่หลายนโยบายจากภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวภายในประเทศ	

3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา

จากการนำผลการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ พบว่า ผลการอภิปรายสรุปแต่ละภาคส่วน ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

ภาครัฐ ควรมีการกำหนดแผนพัฒนาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยใช้ฐานข้อมูลจากการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัด มีแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องและบูรณาการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือ และการประสานงานกันกับทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดนครราชสีมา ไม่ควรทำเป็นครั้งคราวไป เมื่อจบงานหรือเทศกาลนั้นๆ ก็จบไป แต่ต้องทำอย่างมีความต่อเนื่อง นอกจากนี้เรื่องฐานข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา ช่องทางการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูลที่พัก ร้านอาหาร และสินค้าที่ระลึก ควรมีการสร้างเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันรวบรวมข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมาทั้งหมดไว้หนึ่งเดียว เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่การท่องเที่ยวปัจจุบันนักท่องเที่ยวมักจะใช้วิธีการสืบหาข้อมูลด้วยตนเอง

ภาคเอกชน ควรมีการรวมกลุ่มและสร้างมาตรฐานเกี่ยวกับอาหารและการบริการ โดยเฉพาะด้านอาหารท้องถิ่น เช่น ผัดหมี่โคราช ควรมีการกำหนดมาตรฐาน หรือสูตรการทำที่ถูกต้อง อีกทั้งการกำหนดราคาค่าธรรมเนียมที่จรรยาบรรณ และแท็กซี่บริการภายในตัวเมืองที่ไม่ได้มาตรฐาน

ภาคประชาชน ได้แก่ประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวควรมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา และโครงการที่ต้องการนำมาพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เหมาะสม ตรงกับความต้องการของพื้นที่นั้นๆ ตลอดจนมีความรู้ และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวในสถานที่ท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งมีความเป็นเจ้าบ้านที่ดี สามารถเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลด้านความปลอดภัย หรือให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยวได้

จากผลการอภิปรายสรุปความคิดเห็น ปัจจัยสำคัญ 5 ประการ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางด้านพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว จากการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาพบว่า จังหวัดนครราชสีมามีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม มหกรรม กิจกรรม และบริการ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์ จึงทำให้จังหวัดนครราชสีมาเหมาะแก่การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลกเพื่อการดำเนินงานให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 3 มิติ อันประกอบด้วย สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม โดยหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถส่งผลดีแก่ชุมชนที่นำไปปฏิบัติในด้านการเสริมสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน ความเข้มแข็งของคนในชุมชน การมีแผนเพื่อรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นการวางแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนส่งผลให้เกิดประโยชน์ในระยะยาว

2. แนวทางการพัฒนาแก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวสมัยใหม่นักท่องเที่ยวนิยมใช้ระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์สื่อสาร คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์มือถือ ในการหาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว พร้อมจัดการวางแผนการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ดังนั้น การที่จะได้แก่นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ จังหวัดควรมีการจัดการเรื่องระบบข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยว พร้อมทั้งแสดงข้อกำหนดหรือคู่มือในการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวสำหรับการเข้าเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยช่องทางเข้าถึงข้อมูลนั้นควรมีความทันสมัยและเหมาะสมกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ เช่น การสร้างแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ เพื่อให้แก่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง รวมถึงข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตัว ซึ่งเป็นการคัดค้านักท่องเที่ยววิธีหนึ่ง เพราะนักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว และยอมรับด้านการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับการมาเยือน จึงได้ตัดสินใจมา ดังนั้น ช่องทางในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะได้แก่นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

3. แนวทางการพัฒนากลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจด้านการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะมองเรื่องการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก จนบางครั้งอาจมองข้ามในเรื่องขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม หรือวิถีชีวิตของคนในชุมชนภายหลังการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้น กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวจึงควรคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการคงความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ควบคู่กับการรักษาสภาพแวดล้อม มีวิธีการจัดการปัญหาทางด้านมลพิษและของเสีย หรือผลกระทบอันเกิดจากการบริการได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนคำนึงถึงคุณภาพชีวิต และประโยชน์ที่คนในชุมชนจะได้รับจากการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนทางธุรกิจ

4. แนวทางการพัฒนาชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนแต่ละแห่งควรมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว และต้องให้ประชาชนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน การปลูกฝังให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น สามารถเล่าความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง พร้อมเป็นเจ้าภาพที่ดี รวมมือกับหน่วยงานรัฐใน

การเป็นหูเป็นตาสอดส่องเรื่องความปลอดภัย ไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

5. แนวทางการสนับสนุนทางด้านวิชาการและสถาบันการศึกษาให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา การส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาและนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการนำความรู้ทางวิชาการ หรือความรู้ที่เป็นสากลมาใช้ เพื่อยกระดับภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่ระดับสากล หากทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนได้รับความสนใจจากนักวิชาการในการเข้ามาศึกษาและค้นคว้าในพื้นที่มากเท่าใด คนในชุมชน นักท่องเที่ยว และกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวก็ยิ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญมากยิ่งขึ้น รวมถึงการที่ชุมชนจะได้รับประโยชน์จากบทบาทที่นักวิชาการเข้ามาศึกษาในชุมชนทั้งด้านการประสานงานกับหน่วยงานเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือบทบาทการเป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่ชุมชน ซึ่งเหล่านี้ล้วนนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมาทั้งสิ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้ศึกษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการพัฒนา การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา จากตัวแทนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียในการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัย พบว่าจังหวัดนครราชสีมามีความโดดเด่นและอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรมหรหรรรม เทศกาล และงานประเพณี ทรัพยากรกิจกรรม และทรัพยากรบริการ โดยจุดแข็งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า จุดที่ตั้งของจังหวัดนครราชสีมาไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ทำให้มีความสะดวกและประหยัดเวลาในการเดินทางมาท่องเที่ยว อีกทั้งมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (อิสระพงษ์ พลธานี, 2553) ตลอดจนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เลือกมากมาย โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะทางภาษา พื้นที่เป็นแหล่งเพาะปลูก และผลิตวัตถุดิบสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญ (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560) เป็นพื้นที่ต้นแบบสำหรับการมาศึกษาดูงานได้เป็นอย่างดี มีโรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร และสปาที่หลากหลายและสามารถรองรับการจัดการประชุมใหญ่ๆ (MICE) ได้ มีศาสนสถานที่มีความสวยงามและมีชื่อเสียง มีศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า ตลาด และแหล่งช้อปปิ้งที่หลากหลาย และมีศูนย์กีฬาที่ได้มาตรฐานครบวงจร (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560)

จุดอ่อนของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา พบว่าขาดยุทธศาสตร์ด้านการตลาดที่ดี (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2555) โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยว เทศกาล และประเพณีของจังหวัด การใช้ประโยชน์ของสนามบินจังหวัดนครราชสีมาที่ยังไม่เต็มศักยภาพ เนื่องจากตั้งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และไม่ได้เปิดใช้งานตลอดเวลา มาตรฐานของร้านอาหาร และการบริการยังไม่เพียงพอ (อิสระพงษ์ พลธานี, 2553) ช่องทางเข้าถึงแหล่งข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และสถานที่ให้บริการยังไม่ทันสมัยกับพฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยระบบขนส่งสาธารณะค่อนข้างลำบาก (อโนชา พลทองมาก, 2553) ขาดบุคลากรที่มีความชำนาญด้านการท่องเที่ยว (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560) และศูนย์ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว รวมถึงประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวไม่สามารถให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวได้ (อิสระพงษ์ พลธานี, 2553)

โอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา พบว่าจังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่ของโครงการด้านระบบโลจิสติกส์ที่สำคัญของประเทศ อาทิ เส้นทางรถไฟรางคู่ รถไฟความเร็วสูง และสนามบินแห่งใหม่ (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560) เป็นจังหวัดมีศักยภาพในการเพาะปลูกพืชพรรณทางการเกษตร และปศุสัตว์ที่สำคัญ อีกทั้งเป็นพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและการแปรรูปอาหารแบบครบวงจร (Food Valley) เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การเกษตร และวัฒนธรรมขอม ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และเป็นเจ้าภาพในการจัดมหกรรมกีฬาต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในด้านการท่องเที่ยว การเป็นพื้นที่ร่วมเชื่อมรบบทางอากาศร่วมกับนานาชาติ และการเป็นมหานครแห่งอีสานทำให้มีการลงทุนทางด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย

อุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ปัญหาด้านการจัดสรรงบประมาณเพื่อการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจังหวัดไม่เพียงพอ (มณีวรรณ พุทธิเสถียร, 2548) ตลอดจนหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวแต่ละหน่วยงานยังขาดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจที่มีความผันผวนส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีการควบคุมเรื่องค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว รวมถึงเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศที่ทำให้ทุกภาคส่วนขาดความเชื่อมั่นในการเข้ามาลงทุน (กอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร, 2559) เกิดการย้ายฐานการผลิตและการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมไปยังประเทศเพื่อนบ้าน (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560) ปัญหาร้ายธรรมชาติ อาทิ ภัยแล้ง และวาตภัยที่ทวีความรุนแรงและไม่สามารถควบคุมได้ ปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน และปัญหาด้านความเจริญก้าวหน้างานทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ละทิ้งวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น (อิสระพงษ์ พลธานี, 2553)

ดังนั้น จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทาง 5 ประการเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา 1) แนวทางด้านพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) แนวทางการพัฒนากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ 3) แนวทางการพัฒนากลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว 4) แนวทางการพัฒนาชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว และ 5) แนวทางการสนับสนุนทางด้านวิชาการและสถาบันการศึกษาให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครัฐควรให้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมถึงด้านงบประมาณเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม
2. ภาครัฐควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา โดยร่วมมือกับภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของทางจังหวัดอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2555). แผนการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2560. (ออนไลน์).

สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.TatreviewMagazine.com/web /menu-read-tat/menu-2016/menu-42016/745-42016-th2560>

กอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร.(2559). นิตยสารหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา. (19 สิงหาคม 2559). “กอบกาญจน์” รมต.

ท่องเที่ยวฯ เนะ “โคราชต้องรู้จักเล่าเรื่องว่ามีอะไรดีกว่าคนอื่นยังไง” ดันเมืองท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 20

กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.koratstartup.com/industry-tourism-korat/>

- จังหวัดนครราชสีมา. (2557). **แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2558-2561)**. สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.nakhonratchasima.go.th/korat2528/>
- นิภารัตน์ สายประเสริฐ. (2553). **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- พยอม ธรรมบุตร. (2546). **แบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- _____. (2546). **แบบรายการตรวจสอบการศึกษาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- _____. (2546). **เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภาดาวิดา รังสี. (2550). **ความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ รป.ม., มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, เชียงใหม่.
- มนีวรรณ พุทเสถียร. (2548). **ความต้องการของประชากรท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ในอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2554). **CBT มิมิต พื้นที่ทางสังคมของชุมชนในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว สร้างการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559**. สืบค้นเมื่อ 26 กันยายน 2556, จาก http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2555). **แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2557-2560)**. นครราชสีมา. (ถ่ายเอกสาร).
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2560). **แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564)**. นครราชสีมา. (ถ่ายเอกสาร).
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อโนชา พลทองมาก. (2553). **การวิเคราะห์และการประเมินการเตรียมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- อิสระพงษ์ พลธานี. (2553). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแบบบูรณาการของจังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- เอกชัย บุญยาภิธาน. (2553). **คู่มือวิเคราะห์ SWOT อย่างมืออาชีพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ปัญญาชน
- The World Tourism Organization (UNWTO). (2011). **Tourism Towards 2030 Global Overview**. Spain : The World Tourism Organization Design and Print.